

ASPEKTI PROSTORNE FLEKSIBILNOSTI OBJEKATA PREDŠKOLSKIH USTANOVA NA PRIMERIMA P.U. "RADOSNO DETINJSTVO" U NOVOM SADU

Milena Krklješ¹, Dejana Nedučin², Vladimir Kubet³

Rezime: U radu je prikazano istraživanje objekata predškolskih ustanova kroz prizmu današnjih promena. Boravak dece u institucionalnim prostorima podrazumeva ispunjavanje različitih oblika svakodnevnih potreba i širokog spektra aktivnosti. Arhitektura ovih objekata nedvosmisleno reflektuje promene u sistemu vaspitanja i obrazovanja dece, uslovljene širim društveno-ekonomskim okvirom.

Prihvatanje savremenih metoda rada, ali i veliki broj dece koja su potencijalni korisnici predškolskih ustanova, uslovljava potrebu za većim smeštajnim kapacitetima i fleksibilnijom prostornom organizacijom unutar objekata. Tradicionalni objekti predškolskih ustanova građenih u Novom Sadu tokom prethodnih trideset godina postali su predmet arhitektonskih intervencija u cilju odgovora na trenutne i buduće zahteve, sa akcentom na mogućnosti ispunjavanja širokog dijapazona različitih potreba dečjeg vaspitanja i obrazovanja. Tip intervencije izabran je u zavisnosti od postojeće funkcionalne organizacije unutar objekata i njihovih konstruktivnih rešenja, čime su formirani novi prostori. Primeri navedeni u radu upućuju nas na analizu, a zatim i definisanje mogućih funkcionalnih šema objekata pri samom procesu projektovanja, kako bi se objekti predškolskih ustanova kasnije mogli transformisati usled nepredvidivih programskih promena u pedagoškom radu, kao i usled demografskih kretanja u gradu.

Gljučne reči: predškolska ustanova, dečje aktivnosti, transformacija, fleksibilnost

Summary: In this paper, spatial organisation of kindergartens has been critically examined through aspects of nowadays changes. Children's stay in institutional spaces includes meeting of daily needs and a wide range of activities. The architecture of these buildings clearly reflects changes in the system of education of children, caused by wider socio-economic framework.

The necessity for more accommodation facilities and more flexible spatial organization inside the buildings is caused by the acceptance of modern pedagogical methods, but also by numerous children who are potential users of kindergartens. Traditional pre-school facilities built in Novi Sad during the past 30 years have become the subject of architectural interventions in order to answer to the requirements for pre-school institutions in the city, with emphasis on the possibility of meeting the different needs of a wide range of children's education and care.

The aim of the paper was to critically valorise positive and negative results of different functional organisations and to define possible pattern structures in the design process in order to later be able to transform the program due to unforeseen changes in pedagogical work, as well as by demographic trends in the city.

Key words: Kindergarten, children activities, transformation, flexibility

¹ Mr, Asistent, Departman za arhitekturu i urbanizam, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Trg Dositeja Obradovica 6, Novi Sad, Srbija, 063 520 907, krkljes@eunet.rs

² Asistent, Departman za arhitekturu i urbanizam, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad Trg Dositeja Obradovica 6, Novi Sad, Srbija, 063 502 971, dejana_neducin@yahoo.com

³ Asistent, Departman za arhitekturu i urbanizam, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad Trg Dositeja Obradovica 6, Novi Sad, Srbija, 063 523 601, vkubet@neobee.net

1 UVOD

Osnovna uloga predškolskih ustanova zasniva se na prostornom zbrinjavanju dece za vreme radnog angažovanja roditelja i na ispunjavanju osnovnih razvojnih potreba kroz tri osnovne funkcije: socijalnu, vaspitno-obrazovnu i preventivno-zdravstvenu, na jedinstven i međusobno povezan način.[1] Sve do 19. veka izuzetno malo pažnje posvećivano je istraživanjima koja se odnose na brigu o deci, a samim tim i prostorima u kojima ona borave i aktivnostima kojima se bave.

Osnovni značaj predškolskih ustanova odnosi se na njihovu ulogu u psiho-fizičkom razvoju deteta, a bazira se na istraživanjima koja su potvrdila da je optimalno i najpodesnije vreme za vaspitne uticaje upravo period dečjeg života od 3. do 7. godine, iz razloga što se tada odigravaju kvantitativne promene u njihovim mentalnim strukturama.[2] Boravak dece u institucionalnim prostorima podrazumeva ispunjavanje različitih oblika njihovih svakodnevnih potreba i odvijanje širokog spektra aktivnosti. Kao najznačajnija u ovom periodu izdvaja se igra, kroz koju deca ostvaruju bihevioralna, socijalna, intelektualna i fizička dostignuća u svom razvoju.[3] Složeni pojam dečje igre može se posmatrati kroz različite kontekste, ali je za istraživanje arhitekture predškolskih ustanova najznačajniji onaj koji se odnosi na okruženje, odnosno na mesto odvijanja igre.[4]

Ekonomsko i demografsko stanje u našoj sredini i promene pedagoških programa rada uticali su na funkcionalnu organizaciju i arhitekturu objekata predškolskih ustanova, koja je morala da se prilagođava i omogući fleksibilnost i transformacije, kako u toku same izgradnje tako i u toku korišćenja. Pojam fleksibilnosti prostora u ovom radu odnosi se na mogućnosti prostornih transformacija u okviru fizičke strukture objekata, u zavisnosti od dnevnih sadržaja koji se u njima odvijaju i od promena koje mogu nastupiti u dužem vremenskom periodu.

2 PROGRAMSKI I FUNKCIONALNI ZAHTEVI PROJEKTOVANJA PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Istraživanja tokom prethodnih 30 godina pokazala su da briga o deci u društvenim institucijama ima

pozitivan efekat na razvoj dece i obrazovanje u ranom detinjstvu.[5] Kao najvažnije determinante kvaliteta obrazovanja za rani kognitivni, socijalni i afektivni razvoj, izdvajaju se prisustvo specijalizovanog kadra za brigu o deci, kvalitet plana i programa rada, interakcije među decom i odraslima, ali i arhitektonski okvir u kome se ovaj rad sprovodi.

U našoj sredini programski, funkcionalni i prostorni činioci rada u predškolskim ustanovama, definisani su kroz *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* [6], *Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju* [7] i *Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa* [8]. Aktivnosti u predškolskim ustanovama predviđene su prema dva osnovna modela (Model A i Model B), koji usled svojih specifičnosti pedagoških metoda imaju i potrebe za adekvatnim prostornim okvirima rada.

Prostori u kojima se odvija edukacija i vaspitanje dece, ukoliko omogućavaju i ostvaruju interakciju izgrađene strukture i otvorenog prostora sa korisnicama, predstavljaju istovremeno i sredstvo kojim se mogu pospešiti osnovne funkcije predškolskog rada. Iz tog razloga veoma je bitno da projektovanje predškolskih ustanova prati osnovne programske i funkcionalne zahteve rada sa decom, u zavisnosti od njihovog uzrasta od šest meseci do pred polazak u školu, koji obuhvataju tri osnovne kategorije:

- Igra i fizičke/razvojno-motorne veštine;
- Igra i socijalni razvoj;
- Igra i kognitivni razvoj.[9]

Za svaku od ovih kategorija neophodno je obezbediti prostore u kojima će se nesmetano odvijati dečje aktivnosti. Oblikovanje i uspostavljanje međuodnosa pojedinih jedinica otvara pitanje na koji način je moguće u potpunoj meri odgovoriti na trenutne potrebe institucija, ali istovremeno omogućiti da prostori budu fleksibilni i promenljivi.

3 PRIMENA ARHITEKTONSKIH PRINCIPA PRI DIZAJNIRANJU FLEKSIBILNIH PROSTORA

Projektovanje objekata predškolskih ustanova mora biti pažljiv odgovor na programe i funkcionalne procese koji se u njima odvijaju. Iako se u teorijskom smislu dečja igra može odvijati bilo gde, njen prostorni aspekt ima veliki značaj. Tri osnovna mesta u okviru kojih deca imaju neograničene mogućnosti

da delaju i transformišu svoju igru predstavljaju priroda (šume, poljane, parkovi, itd.), javni prostori (ulice, igrališta, itd.) i kuća (uključujući unutrašnji prostor doma i dvorište).

Vigotski u svojim istraživanjima navodi da je kod dece efikasno vaspitanje u neposrednoj vezi sa nizom izazovnih zona koje se nalaze malo iznad njihovog trenutnog nivoa funkcionisanja. Na taj način adekvatno osmišljeno fizičko okruženje u kojem deca borave podstiče razvoj ličnosti, omogućujući im aktivnosti na njihovom trenutnom nivou sposobnosti i pospešujući složenije veštine. Fizičke i funkcionalne odlike predškolskih ustanova odnose se na aspekte kontrole, privatnosti, kompleksnosti, istraživanja, restauracije, identiteta, čitljivosti, i bezbednosti.[10]

Kako se u savremenom društvenom sistemu svakodnevno susrećemo sa promenama, javlja se potreba za preispitivanjem postojećih i definisanjem tipologija koje zadovoljavaju multifunkcionalnost i fleksibilnost. Osnovo polazište je diferencijacija promenljivih i nepromenljivih segmenata u okviru prostora. Praveći paralelu sa transformacijama u višeporodičnom stanovanju, i u okviru organizacije objekata predškolskih ustanova možemo prihvatiti, prema Blok ovom i van Hervijenovom proširenom poimanju Lojpenovih pet fiksni ograničenja i Brandovih sedam slojeva organizacije prostora, da u promenljive i nepromenljive činioce spadaju:

- Scenska dekoracija (nameštaj, unutrašnja obrada prostora, plafoni),
- Prostorna organizacija (pregradni zidovi),
- Pristup (stepeništa, koridori, liftovi),
- Opslužujući elementi (sve instalacije, aparati i posebne pogodnosti),
- Omotač (fasade, osnove, krov),
- Odeljci (seizmički i protivpožarni zidovi),
- Struktura (stubovi, grede, međuspratne konstrukcije, noseći zidovi),
- Lokacija (kontekst).[11]

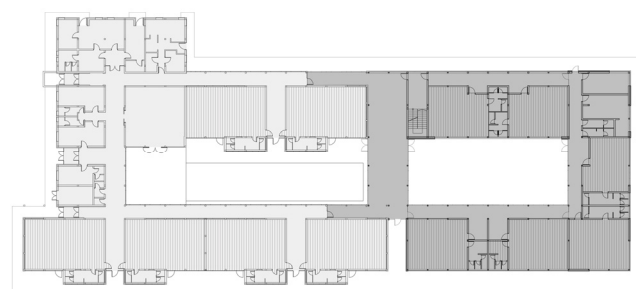
Funkcionalni procesi koji se odvijaju u okviru organizacija vaspitnog i nastavnog rada predškolskih ustanova podrazumevaju adekvatno strukturiranje prostora, odnosno učionica u kojima se odvija nastava. Rad arhitekata i dizajnera ne može u potpunosti poboljšati ili promeniti sadržaj i kvalitet pedagoških programa, ali može uticati da se na adekvatan način reše potencijalni problemi u odvijanju funkcionalnih procesa, stvarajući istovremeno adekvatne i prijemčive sredine. Ovakav pristup iziskuje sređeno, podsticajno i inspirativno prostorno okruženje, koje svojim parametrima korespondira ovakvom radu sa decom. Sredina za rad

sa predškolskom decom mora biti projektovana tako da se ona u njoj mogu slobodno izražavati.

3.1 FLEKSIBILNOST PROSTORA NA PRIMERIMA PREDŠKOLSKIH USTANOVA U NOVOM SADU

Usled potreba za povećanjem kapaciteta za smeštaj dece, tokom 2009. godine nadležne službe Grada Novog Sada donele su odluku o proširenju pet objekata u okviru Predškolske ustanove „Radosno detinjstvo“. U zavisnosti od strukture izabranih objekata i ograničenja njihovih pripadajućih parcela, primenjeni su različiti tipovi intervencija, te su tri nadograđena, a dva dograđena. Po završetku radova obezbeđen je dodatni prostor za smeštaj oko 800 mališana.

Kod tri nadograđena vrtića, u ulicama Dragiše Brašovana, Janka Čmelika i Save Kovačevića, primenjene su slične metode proširivanja postojećeg prostora, čija je fleksibilnost omogućila uvođenje vertikalne komunikacije bez narušavanja funkcionalnosti i radikalnih prostornih izmena prizemnih etaža, a istovremeno je i zadržana povoljna orijentacija prostorija za boravak dece. U sklopu rekonstrukcije vršene su i intervencije na postojećim objektima, koji su osavremenjeni i postignuta je jedinstvena vizuelna celina. Nadograđena tri vrtića su nakon ove intervencije dobili sprat sa po šest soba za boravak oko 200 dece.

Slika 1 – Dograđeni objekat u Ulici Stojana Novakovića (autorski tim dogradnje: d.i.a. Milena Krklješ, d.i.a. Dejana Nedučin, d.i.a. Vladimir Kubet)

Na primerima vrtića u ulicama Antona Urbana i Stojana Novakovića, postojeća arhitektura objekata, pre svega rešenje krovne konstrukcije, prostorna organizacija i međuodnosi horizontalnih komunikacija i soba za boravak dece, kao i prostranost parcele, omogućili su proširenje objekata

kroz dogradnju, bez narušavanja funkcionalnih i ambijentalnih kvaliteta i estetike postojećeg objekta. Dogradnjom vrtića u Ulici Antona Urbana obezbeđene su dve, a u Ulici Stojana Novakovića šest novih dečjih radnih soba. Ovaj način proširenja doneo je izvesne poteškoće u rešavanju instalacija, ali je sa druge strane omogućio više slobode u rešavanju arhitekture objekta. Ispoštovan je postojeći arhitektonski jezik, ali je istovremeno na diskretan način ostvaren dijalog starog i novog.

Slika 2 – Nadograđeni objekat u Ulici Dragiše Brašovana (autor nadogradnje: d.i.a. Igor Maraš)

4 ZAKLJUČAK

Na osnovu analize i primene arhitektonskih principa za projektovanje objekata predškolskih ustanova fleksibilne strukture, može se zaključiti da je zahvaljujući postojećoj prostornoj organizaciji objekata koji su promišljeno i adekvatno projektovani, bilo moguće izvršiti navedene intervencije. Dobijeni prostori, bilo da su nadograđeni ili dograđeni, obezbeđuju adekvatnu društvenu i fizičku sredinu koja odgovara svim potrebama, uslovima i podsticajima za razvoj raznovrsnih i osmišljenih aktivnosti za veći broj dece. Ispoštovane su potrebe dece, kako za boravkom u zatvorenim tako i za boravkom u otvorenim prostorima, s obzirom da izvedene intervencije nisu umanjile kvalitet postojećih ambijenata, niti narušile internu fleksibilnost postojećih prostora.

Analizirani primeri ukazuju da se pri projektovanju i izgradnji objekata predškolskih ustanova mora voditi računa o njihovoj fleksibilnosti, odnosno mogućnosti da odgovore na buduće potrebe društva koje nije uvek moguće tačno definisati i kvantifikovati u prostornom i funkcionalnom smislu. Kako ne možemo odrediti njihove univerzalne funkcionalne šeme i prostorne kapacitete koji bi

odgovarali potrebama najrazličitijih grupa i oblika rada sa decom, programi i funkcije u okviru predškolskih ustanova moraju se odvijati u fleksibilnim prostorima otvorenih sistema.

ZAHVALNICA

Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta "Redefinisanje modela i tipova javnih prostora i unapređenje strategije njihove obnove i korišćenja u prostornom i urbanističkom planiranju i projektovanju" (16016), finansiranom od Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

LITERATURA

- [1] *Multifunkcionalna delatnost predškolskih ustanova*, A. Gavrilović, Nastava i vaspitanje, br. 1, 2006, str. 59
- [2] *Učenje i razvoj u predškolskom uzrastu*, I. S. Vigotski, Predškolsko dete, br. 4, Beograd, 1971, str. 365-373
- [3] *Children's play in child care settings*, H. Goelman, E. Vineberg Jacobs, SUNY Press, New York, 1994, str. 3
- [4] *Children at Play: An American History*, H. P. Chudacoff, NYU Press, New York, 2007, str. 3
- [5] *The Children's Physical Environment Rating Scale (CPERS): Reliability and Validity for Assessing the Physical Environment of Early Childhood Educational Facilities*, G. T. Moore, T. Sugiyama, Children, Youth and Environments 17(4), 2007, str. 25-26
- [6] *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, Službeni glasnik, br. 72/2009, Beograd, 2009.
- [7] *Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju*, Službeni glasnik 18-10, Beograd, 2010.
- [8] *Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa*, Prosvetni glasnik, broj: 110-00-03919/2006-02, Beograd, 2006.
- [9] *Children's Environmental Learning and the Use, Design and Management of Schoolgrounds*, K. Malone, P. Tranter, Children, Youth and Environments, Vol 13, No. 2, 2003, str. 3-5
- [10] *Spaces Fit for Children: Competency in the Design of Daycare Center Environments*, A. M. Trancik, G. W. Evans, Children's Environments 12(3), 1995, str. 44
- [11] *Flexibility of building structures, Improvement of Buildings' Structural Quality by New Technologies*, R. Block, H. Van Herwijnen, in Improvement of Buildings' Structural Quality by New Technologies, eds. Schauer C. et al, London, Taylor & Francis Group, 2005, str. 73-79